בודקים ראיות: האם אפשר לסמוך על המקור?

כיתה ו' | שיעור 3 מתוך 7 | רצף: מאמר טיעון: עמדה, נימוקים וטיעון שכנגד · הפקת מידע · 45 דקות

⬅ לפני

בשיעור הקודם זיהו התלמידים טענה, נימוקים וראיות, והבחינו בין נתון, דוגמה ודברי מומחה.

אחרי ➡

בשיעור הבא נחבר את הנימוקים והראיות שבחרנו למשפטים רציפים בעזרת מילות קישור. היום נבחר ראיות שאפשר לסמוך עליהן, כדי שבמאמר נשתמש רק בהן.

🎯 מטרה

התלמידים יעריכו את אמינותו של מקור מידע לפי סוג המקור, זהות הכותב ותאריך הפרסום.

1. התלמידים ימלאו טבלת בדיקת מקור למקורות א, ב ו-ד (מקור ג פתור כדוגמה), ובכל שורה יציינו נכון את סוג המקור, את זהות הכותב ואת תאריך הפרסום (או "אין תאריך").
2. התלמידים ידרגו את ארבעת המקורות מן האמין ביותר לפחות אמין, וינמקו את המקום הראשון ואת המקום האחרון בעזרת 2 קריטריונים לפחות מתוך השלושה.
3. התלמידים יבחרו ראיה אחת שישתמשו בה במאמר שלהם, ויסבירו במשפט אחד מדוע אפשר לסמוך עליה.

מיומנות: הערכת אמינות מקור · **כלי:** טבלת בדיקת מקור (מה? מי? מתי?) · **פרקטיקה:** הוראה מפורשת, ואחריה "חוקרי מקורות" בזוגות והשוואה בין זוגות

📌 עיגון

"הערכת אמינותו של המידע לפי סוג המקור, לפי זהות הכותב ולפי תאריך הפרסום"

תוכנית הלימודים בחינוך לשוני – עברית (יסודי), פרק ד': הישגים נדרשים · הישג נדרש 5: הפקת מידע ולמידה מטקסטים כתובים מסוגים שונים בתחומי דעת שונים · ציון דרך עד סוף כיתה ו'

🧺 חומרים

- חוברת המקורות
- טבלת בדיקת מקור מוגדלת על הלוח
- שלושה "מקורות" קצרים נוספים לתרגול המשותף (צילום של מודעה, ציוץ, דף מאתר של משרד ממשלתי – כתובים על ידי המורה)
- דף עבודה 3

🔤 מושגים

אמינות · מקור מידע · סוג המקור · זהות הכותב · תאריך הפרסום · הכללה

⏱️ מהלך השיעור

פתיחה **6 דק'**	המורה מספרת: "אתמול שמעתי שתי ידיעות: חבר כתב בקבוצה שמחר אין לימודים בגלל שרב, ובאתר העירייה לא נכתב דבר. למי תאמינו?" היא נותנת לתלמידים דקה לחשוב ולשתף את השכן, ושומעת שתי תשובות. אחר כך היא מזכירה את המשולש מן השיעור הקודם: "ראיה מחזקת נימוק – אבל רק אם אפשר לסמוך עליה." המטרה נכתבת על הלוח: "היום נבדוק אם אפשר לסמוך על מקור: מה הוא, מי כתב ומתי." **תשובות צפויות:** "לאתר העירייה, כי הם מחליטים על לימודים." "לחבר רק אם הוא שלח צילום של הודעה רשמית." "תלוי מתי החבר כתב – אולי זה מהשנה שעברה." המורה מסמנת על הלוח את שלוש המילים שעלו: מי, איפה, מתי.
הדגמה – אני **8 דק'**	המורה מציגה את טבלת בדיקת המקור עם שלוש שאלות: מה סוג המקור? (אתר רשמי, עלון, קבוצת הורים, פורום) מי כתב ומה הוא יודע על הנושא? מתי פורסם – והאם המידע עדיין נכון? בעמודה רביעית – "אפשר לסמוך? כן / חלקית / לא". היא ממלאת יחד עם חשיבה בקול את השורה של מקור ג, ומדגישה שגם מקור אמין נבדק: הנתון בו מסומן "נתון לדוגמה". *""מקור ג: מה הוא? אתר העירייה לאיכות הסביבה – אתר רשמי, יש מי שאחראי למה שנכתב בו. מי כתבה? ד"ר מיכל אורן, חוקרת אקלים עירוני – היא מומחית בדיוק לנושא של חום וצל. מתי? יוני 2025 – לא מזמן, ועל חום של משטח בשמש זה לא משתנה מהר. לכן אני מסמנת: אפשר לסמוך. ובכל זאת אני שמה לב שהמספר מסומן כנתון לדוגמה – אם אכתוב אותו במאמר, אציין זאת.""* **תשובות צפויות:** כשהמורה שואלת "האם תאריך ישן הופך מקור ללא אמין?" התלמידים עונים: "לא תמיד – תלוי בנושא. מחיר של גינה משתנה, חום של שמש לא." טעות צפויה: "כל מה שכתוב באינטרנט נכון" או להפך "שום דבר באינטרנט לא נכון". המורה: "האינטרנט הוא רק המקום. בודקים איזה אתר, מי כתב ומתי."
תרגול משותף – אנחנו **8 דק'**	המורה מקרינה שלושה מקורות קצרים שכתבה (מודעה של חברה שמוכרת דשא סינתטי: "הדשא שלנו נשאר קריר תמיד!"; ציוץ בלי שם; דף מאתר של משרד ממשלתי על השקיית גינות, עם תאריך). הכיתה ממלאת יחד שורה לכל מקור. בכל שורה המורה שואלת: "יש לכותב סיבה לשכנע אותנו?" ומוסיפה שאלה זו כרמז מתחת לטבלה. **תשובות צפויות:** "המודעה – החברה רוצה למכור, אז היא לא אובייקטיבית. וגם 'תמיד' זו הכללה." "הציוץ – אין שם ואין תאריך, אי אפשר לדעת מי כתב." "משרד ממשלתי – אתר רשמי עם תאריך, אפשר לסמוך." המורה מוסיפה: "מודעה יכולה להכיל גם עובדות נכונות, אבל נבדוק אותן במקור נוסף."

תרגול מודרך – אתם בזוגות 9 דק'	הזוגות (אותם זוגות מן השיעור הקודם) ממלאים את הטבלה למקורות א, ב ו-ד, ואחר כך מסדרים את ארבעת המקורות על "סרגל אמינות" שמודפס בתחתית הדף. כל שני זוגות משווים את הסרגלים, ואם יש הבדל – כל זוג מסביר לזוג השני במשפט אחד. המורה עוברת בין הזוגות ושואלת: "מה מקור ב יודע טוב, ובמה הוא פחות יודע?" **תשובות צפויות:** "מקור א – עלון בית הספר, תלמידה מהמערכת, תאריך עדכני. יש בו עובדות שאפשר לבדוק, אז אמין לעובדות." "מקור ב – הורה, הוא יודע טוב על הבן שלו, אבל זו דעה שלו ודוגמה אחת." "מקור ד – אין שם אמיתי, אין תאריך, ויש 'כולם' ו'תמיד' – הכי פחות אמין." מחלוקת צפויה: מקור א או ג בראש. המורה: "לעובדות על בית הספר – מקור א; לחום ולצל – מקור ג. אמינות תלויה גם בשאלה מה אנחנו רוצים לדעת."
עבודה עצמית – דף העבודה 9 דק'	התלמידים פותרים את משימות 1–4 בדף; משימה 5 למי שסיים. המורה יושבת עם תלמידים שהתקשו במילוי הטבלה וממלאת איתם את שורת מקור ד, תוך הצבעה על המקום בטקסט שבו כתוב (או לא כתוב) כל פרט.
סיכום ובדיקת הבנה 5 דק'	המורה שואלת: "אילו שלוש שאלות נשאל מעכשיו על כל מקור?" ורושמת על כרטיס קבוע שנתלה בכיתה: מה? מי? מתי? (וגם: יש לו סיבה לשכנע?). אחר כך כרטיס יציאה. **תשובות צפויות:** "מה סוג המקור, מי כתב ומה הוא יודע, ומתי זה פורסם." "ואם מישהו מרוויח ממה שהוא כותב – לבדוק במקור נוסף."

🤲 תמיכה

- טבלת הבדיקה מגיעה עם שורה פתורה (מקור ג) ועם בנק תשובות לעמודת סוג המקור: עלון בית ספר, קבוצת הורים, אתר רשמי, פורום.
- בסרגל האמינות התלמיד משבץ רק את המקור הראשון והאחרון ומנמק כל אחד בקריטריון אחד.

🚀 אתגר

- התלמידים מנסחים שאלה אחת שהיו שואלים את כותב מקור ב כדי לבדוק את הדוגמה שלו (למשל: כמה ילדים משחקים כדורגל בהפסקה?).
- התלמידים מציעים מקור נוסף שיכול לאשר או להפריך את הנתון של מקור ג, ומסבירים למה הוא אמין.

✅ כרטיס יציאה והערכה

כרטיס יציאה: "כולם אומרים שהגינה תעלה מיליון שקל!" (תגובה בקבוצת וואטסאפ, בלי שם ובלי תאריך). כתבו שתי סיבות מדוע קשה לסמוך על המקור הזה, ואיזה מקור אמין יותר הייתם בודקים. — **הצלחה:** שתי סיבות מתוך: אין שם כותב / לא ידוע מה הכותב יודע; אין תאריך; זו קבוצה ולא מקור רשמי; "כולם" – הכללה בלי ראיה. מקור אמין יותר: הנהלת בית הספר, העירייה, הצעת מחיר כתובה.

מה בודקים: נבדקים מילוי מדויק של שלושת הקריטריונים בטבלה (משימה 1), דירוג מנומק בעזרת 2 קריטריונים לפחות (משימה 3) ובחירת ראיה אמינה למאמר עם הסבר (משימה 4). כרטיס היציאה בודק העברה למקור חדש.

קשר למדע ול-STEM: את הנתון שבמקור ג אפשר לבדוק בעצמנו, כמו חוקרים: ביום שמשי, בשעה 12:00, מודדים במדחום את החום של משטח בשמש ושל אדמה בצל, ומשווים לנתון שבכתבה.

חוקרי מקורות: מה? מי? מתי?

כיתה ו' · שיעור 3 ברצף · דף עבודה לתלמיד

שם: ..... תאריך: .....

שלום תלמידי ו'! לא כל ראיה שווה אותו דבר. היום תבדקו כל מקור כמו חוקרים: מה הוא, מי כתב ומתי.

דוגמה: מקור ג: אתר עירוני (רשמי) · כתבה ד"ר מיכל אורן, חוקרת אקלים · יוני 2025 · אפשר לסמוך.

1 השלימו את טבלת בדיקת המקור.

מקור	מה סוג המקור?	מי כתב? מה הוא יודע?	מתי פורסם?	אפשר לסמוך?
א				
ב				
ג	אתר עירוני רשמי	ד"ר מיכל אורן, חוקרת אקלים	יוני 2025	כן
ד				

2 הקיפו את התשובה הנכונה.

1. במקור ד חסר: שם הכותב ותאריך | נושא | סימן קריאה
2. מקור ב כתב: הורה לתלמיד בבית הספר | חוקרת אקלים | מערכת העלון
3. המילה "תמיד" במקור ד היא: הכללה בלי ראיה | נתון | דברי מומחה

3 מספרו את המקורות מ-1 (הכי אמין לנושא החום בחצר) עד 4.

- [ ] מקור ד – פורום
- [ ] מקור א – עלון בית הספר
- [ ] מקור ג – אתר עירוני
- [ ] מקור ב – קבוצת ההורים

4 כתבו רשויה אחת שתשתמשו בה במאמר, והסבירו למה אופשר לסמוך עליה. ⭐⭐

5 כתבו שאלה אחת שהייתם שואלים את כותב מקור ב כדי לבדוק את דבריו. ⭐⭐⭐

בדיקה עצמית

☐ אני יכול/ה לבדוק מה סוג המקור, מי כתב ואתי.

☐ אני יכול/ה לדרג מקורות לפי אמינות ולנמק.

☐ אני יכול/ה לבחור רשויה שאופשר לסמוך עליה.